

५. अमंगलिअ पुरिसरस कहा

हा पाठ 'पाइअविण्णाणकहा' या कथासंग्रहातून घेतला आहे. या कथासंग्रहाचे लेखक विजयकस्तूरसूरीश्वर महाराज आहेत. त्यांनी चातुर्य कथा, व्यावहारिक कथा, बोधकथा, धर्मकथा इत्यादी विविध प्रकारच्या कथा लिहिल्या आहेत. या कथासंग्रहाची भाषा महाराष्ट्री प्राकृत असून या कथा समजायला सोप्या, मनोरंजक व बोधप्रद आहेत.

या पाठात एका अपशकुनी पुरुषाची कथा आहे. सकाळी या पुरुषाचे जो तोंड बघत असे त्याला जेवण मिळत नसे. त्याच्या या लक्षणावरून त्याला 'अमांगलिक' असे नाव पडले होते. राजाने त्याची परीक्षा घेण्याचे ठरवले. राजालाही तोच अनुभव आला. राजाने अमांगलिकाचे प्रत्यक्ष स्वरूप पाहिले व त्याला फाशीची शिक्षा ठोठावली. एका दयाळू पुरुषाने अमांगलिकाची व्यथा ऐकली. त्या दयाळू पुरुषाने अमांगलिकाला शिक्षेपासून बचाव करण्याचा कोणता मंत्र दिला व त्याची कशी सुटका केली याचे रसाळ वर्णन या कथेमध्ये आलेले आहे.

एअम्मि णअरे एओ मुद्धो पुरिसो आसी। सो एरिसो अत्थि, जो को वि पहायसमए तस्स मुहं पासइ सो तद्विवसे भोअणं पि ण लहइ। एसो तस्स गुणो जणेसु विक्खाओ जाओ। तओ लोएहिं तस्स 'अमंगलिओ' ति गुणणिप्फणं णामं कअं। णयरजणा पच्चूसे तस्स मुहं ण पेक्खंति। तं मग्गेण एतं ददूण णयर-लोआ तस्स दंसणं परिहरिउं उज्जमंति। एसा वत्ता मुहपरंपरेण राअस्स कणं पत्ता। णरिदेण परिकखणत्थं सो अमंगलिअपुरिसो आणिओ। पभाअकाले तस्स मुहं दिदं।

भोअणवेलाए राआ भोअणत्थं उवविद्वो। जया पढममेव कवलं रण्णा मुहे पक्खित्तं तया णअरे अकम्हा परचक्कभएण हलबोलो जाओ। तया राआ वि भोअणं उज्झिरुण सहसा उत्थाय ससेण्णो णयरओ बहिं णिगओ।

भयकारणं अददूण पुणो णअरं पविद्वो। पासाअं पविसिरुण णरिंदो चिंतेइ- 'अमंगलिअस्स सरूवं मए पच्चक्खं दिदं, तओ एसो हंतव्वो'। एवं चिंतिरुण अमंगलियं बोल्लाविरुण वहत्थं चंडालस्स अप्पिओ।

अमंगलिओ रुअंतो सकम्मं णिंदंतो चंडालेण सह गच्छइ। तया एओ कारुणिओ बुद्धिमंतो पुरिसो वहत्थं णिज्जमाणं तं ददूण पुच्छइ- 'भो भद्द, केण कारणेण तुमं वहिज्जसि'? अमंगलिओ भणइ- 'अज्ज पभाए रण्णा मम मुहं दिदं। तओ तेण भोअणं पि ण लद्धं। 'एयस्स अमंगलिअस्स मुहदंसणेण एव मए भोयणं ण लद्धं' ति

चिंतिऊण रण्णा मे वहो आणत्तो। मंदभग्गो अहं संपइ अप्पाणं एव णिंदमि। अहुणा ण किं पि मम सरणं अत्थि।” अमंगलिअस्स एयं वअणं सोऊण तेण दयालुणा पुरिसेण

तस्स कण्णे किं पि कहिअं। अमंगलिओ संतुट्ठो जाओ। चंडालेण सह वहट्ठाणं चलिओ।

जया सो वहत्थंभे ठाविओ तथा सो चंडालेण पुट्ठो- “जीविअं मोत्तूण जइ तव का वि अण्णा इच्छा अत्थि ता मग्गसु”। अमंगलिओ भणइ- “पढमं मं णरिंदसमकखं णेहि, तथा मग्गामि”। णरिंदसमीवं आणिअं तं राआ पुच्छइ- “किमेत्थ आगमणप्पओयणं”? सो भणइ- “भो णरिंद, एयं सच्चं जं पच्चूसे मम मुहदंसणेण तुह भोअणं ण लद्धं। किंतु तुह मुह-पेक्खणेण मम मरणं पत्तं। पउरा किं कहिस्संति? ‘पहाए राअदंसणं अमंगलियस्स वहकारणं जाअं’ ति। अओ णाअरा वि पहाए तुह मुहं ण पासिस्संति’ एवं तस्स वअणजुत्तीए संतुट्ठो राआ वहाएसं पडिसंहरेइ। अमंगलिअं च पारितोसिअं दाऊण गिहं पेसेइ।

सदृथा

अमंगलिओ - अपशकुनी

विक्खाओ - प्रसिद्ध

पच्चूसे - पहाटे

परिहरिअं - (परि + ह) टाळण्यासाठी

वत्ता - बातमी

अकम्हा - एकाएकी

उज्झिऊण - टाकून, सोडून

रुअंतो - रडणारा

वहिज्जसि - मारला जाशील

वअणजुत्तीए - वचन कौशल्याने

मुट्ठो - भोळा

गुणणिप्फणं - गुणांमुळे प्राप्त झालेले

एतं - येणारा

उज्जमंति - प्रयत्न करीत होते

कवलं - घास

हलबोलो - गडबड, गोंधळ, आवाज

अप्पिओ - स्वाधीन केला, दिला

कारुणिओ - दयाळू

अहुणा - (अ.) आता

पडिसंहरेइ - मागे घेतो

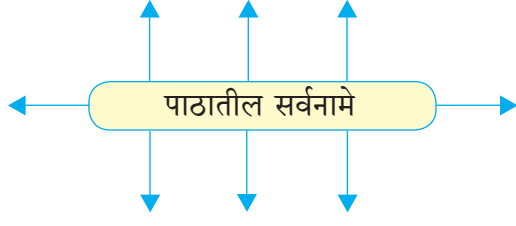
सज्झाओ

१ थोडक्यात उत्तरे लिहा.

- १) ‘अमंगलिअ’ पुरुषाचा विशिष्ट गुण सांगा.
- २) राजाने त्याला ठार मारण्याची आज्ञा देण्याचे कारण सांगा.

- ३) दयाळू बुद्धिमान पुरुषाने अमंगल पुरुषाच्या कानात जे सांगितले ते लिहा.
- ४) अमंगल पुरुषाला राजाने पारितोषिक देण्याचे कारण स्पष्ट करा.
- ५) या पाठाचे तात्पर्य सांगा.

२ आकृतीबंध पूर्ण करा.

४ पुढील शब्द वापरून प्राकृत वाक्ये तयार करा.

१) वत्ता २) कवलं ३) अहुणा ४) पच्चूसे ५) सह

५ वर्तमानकाळातील एकवचनी क्रियापदे पाठातून शोधून लिहा.

३ रूपे ओळखा :

१) पुरिसो, णरिंदेण, णअराओ, भोअणं

२) पासइ, परिहरिउं, उज्जमंति, णिंदामि

